

УДК 349.6

ДОСТУП ДО ЕКОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ КРАЇН БАЛТІЇ

Демчук Т.І., аспірантка кафедри аграрного, земельного та екологічного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

Demchuk T. ACCESS TO ENVIRONMENTAL INFORMATION UNDER THE LAWS OF THE BALTIC COUNTRIES

Анотація. Наукова стаття присвячена аналізу чинного законодавства двох балтійських країнах у галузі доступу до екологічної інформації. У дослідженні аналізується поняття «екологічна інформація», механізм її отримання, терміни надання інформації зацікавленим суб'єктам та підстави відмови від надання інформації.

Ключові слова: екологічна інформація, навколишнє середовище, довкілля, доступ до екологічної інформації, заявник, литовське законодавство, латвійська законодавство.

Annotation. The scientific article is devoted to the analysis of the current legislation of the two Baltic countries in the field of access to environmental information. The study analyzes the concept of "environmental information", the mechanism for its receipt, the timing of providing information to interested parties and the grounds for refusing to provide information.

Key words: ecological information, environment, access to environmental information, applicant, Lithuanian legislation, Latvian legislation.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах динамічного розвитку суспільства особливої уваги набуває питання вільного доступу до екологічної інформації, адже зважаючи на науково-технічний прогрес збирання та поширення інформації почало стрімко та динамічно розвиватися. Проблеми вільного доступу до інформації соціальної, економічної чи політичної стали надзвичайно актуальними, адже інформація відіграє важливу роль в житті людини, впливає на характер сучасної думки та мислення. Доступ до екологічної інформації не є винятком. Це пов'язано, насамперед, з екологічною кризою, яка склалася у світі. Екологічна проблема досить гостро відчувається в повсякденному житті людини, особливо в сфері збереження якості життя. Тому законодавчі органи різних країн світу змінюють та вдосконалюють своє законодавство задля кращої проінформованості громадян та збереження стабільного й благополучного навколишнього середовища для своїх громадян.

Після розпаду Радянського Союзу кожна колишня республіка почала розбудувати свою демократичну державу з новітнім законодавством. Відновивши незалежність балтійські законодавці поступово почали приділяти увагу екологічній проінформованості своїх громадян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Різні аспекти доступу до екологічної інформації були предметом дослідження багатьох вчених-юристів, зокрема: В. І. Андрейцева, Г. В. Балюк, Ю. О. Вовка, А. П. Гетьмана, В. І. Гордєєва, І. І. Каракаша, Н. Р. Кобецької, В. В. Костицького, С. М. Кравченко, М. В. Краснової, Н.Р. Малишевої, Ю. С. Шемшученка, М. В. Шульги та деяких інших, які внесли істотний вклад у розвиток зазначеної проблеми. Однак дане питання потребує додаткового дослідження.

Метою дослідження є проведення комплексного аналізу чинного литовського та латвійського законодавства у сфері доступу до екологічної інформації.

Виклад основного матеріалу. Зрозуміло, що залишки радянських норм ще залишились, однак балтійськими державами було прийнято низку законодавчих актів у

екологічній сфері. Вони є удосконаленими, прогресивними та сучасними, які адаптовані та гармонізовані до європейського законодавства.

Розпочнемо з Литви. Основним законодавчим актом є Конституція Литовської Республіки прийнята 25 жовтня 1992 р., яка у ст. 25 регламентує, що кожному громадянину не повинні чинитися перешкоди в пошуку, отриманні та поширенні інформації та ідей; право громадянина в установленому законом порядку отримувати наявну про нього в державних установах інформацію; свободу висловлення своїх переконань, отримання і поширення інформації, яке не може обмежуватися без законних на це підстав, обмеження можливе у випадках визначених законом, якщо це необхідно для захисту здоров'я, честі і гідності, приватного життя, моральності людини чи конституційного ладу [1].

Визначення поняття «екологічна інформація» надається у Законі Литовської Республіки «Про охорону навколишнього середовища» від 30 січня 1992 р. Відповідно до ст. 1 екологічна інформація – це будь-яка інформація в письмовій, відео, аудіо, електронній або іншій матеріальній формі про: стан елементів навколишнього середовища, ландшафту та біорізноманіття (у тому числі генетично модифікованих організмів) та їх взаємодії; такі фактори, як матеріали, енергія, шум і радіація, а також заходи або заходи (включаючи адміністративні заходи, екологічні угоди, політику, законодавство, плани і програми, які мають або можуть мати вплив на елементи навколишнього середовища, ландшафт або біорізноманіття; витрати, результати та інший економічний аналіз та припущення, пов'язані з прийняттям екологічних рішень; стан здоров'я та безпеку людей, умови проживання, стан культурних об'єктів та споруд, на які впливають або можуть впливати елементи навколишнього середовища [2].

Стаття 7 вище зазначеного Закону закріплює право фізичних та юридичних осіб особисто чи колективно отримувати екологічну інформацію у встановленому порядку. Стаття 8 Закону регламентує обов'язок органів державної влади, органів управління та контролю в межах своєї компетенції контролювати та повідомляти зміни якості навколишнього середовища, а також інформувати громадськість про видані дозволи (наприклад: дозвіл на будівництво, дозвіл на комплексне запобігання та контроль забруднення, дозвіл на викиди та інші статутні дозволи), передбачені частиною четвертою статті 15 цього Закону.

У 1999 році Уряд Литовської Республіки прийняв Рішення «Про затвердження порядку надання екологічної інформації громадськості». Даний порядок визначає, як забезпечити право громадськості на доступ до інформації про навколишнє середовище в Литовській Республіці, яка перебуває в установах або виділяється ним, щоб зробити її більш доступною, як регулювати умови надання такої інформації. Дана процедура не поширюється на надання інформації про плани та програми з охорони навколишнього середовища та водних ресурсів, управління відходами та участь громадськості у підготовці таких планів і програм.

Загальні положення даного Рішення містять визначення терміну «екологічна інформація», воно є аналогічним як у Законі. Для того, щоб отримати екологічну інформацію потрібно подати письмову або усну заяву(запит). Усна заява повинна включати інформацію, яка може бути надана усно, якщо заявник не просить її у письмовій формі. Письмова заява або запит повинна містити наступні, обов'язкові елементи: 1) ім'я заявника (назву юридичної особи), адресу проживання або місце знаходження та контактні телефони; 2) точну інформацію, що запитується; 3) бажану форму відповіді [3].

Інформація надається заявнику в тій формі, в якій запитується заявником. Якщо заявник не вказав у якій формі бажає отримати інформацію або форма зазначена у заяві із технічних чи інших причин не може бути дотримана, то орган що надає відповідь може її надати у змінній формі. У випадках коли письмовий запит подався до органу, який не володіє такою інформацією, він направляє цей запит до компетентного органу не пізніше ніж за 5 робочих днів з дня отримання запиту та повідомляє про це заявника протягом 3

робочих днів з моменту перенаправлення запиту. Також варто зазначити, якщо не вся запитувана інформація зацікавленим суб'єктом підпадає під компетенцію того органу, тоді останній надає відповідь у встановлені строки на ту частину запитуваної інформації, яка знаходиться у його компетенції.

Відповідь на заяву (запит) надається не пізніше ніж за 14 календарних днів з дня отримання такої заяви, однак законодавство встановлює можливість продовження даного терміну ще на 14 днів. Причинами подовження такого терміну може бути внаслідок великого масштабу і складності запитуваної інформації. Про продовження терміну потрібно повідомити заявника не пізніше ніж на наступний робочий день, а також вказати причини такого продовження.

Заявнику компетентний орган може відмовити від прийняття його заяви. Підставами відмови є: 1) не чіткість заяви; 2) відсутність усіх елементів, необхідних для подання заяви. Якщо є підстави для відмови то установа або державний орган протягом 5 робочих днів вимагає від заявника роз'яснити заяву, пояснити неточності у заявці та шляхи їх усунення [3].

Пункт 14, 15 Рішення «Про затвердження порядку надання екологічної інформації громадськості» закріплює право заявника на апеляцію, зокрема якщо заявник вважає, що відповідь є неточною або неповною, він може вимагати додаткової інформації. Орган повинен, в свою чергу, зобов'язаний надати додаткову інформацію протягом 5 робочих днів з моменту отримання підтверджуючої заяви. Також заявник має право подати скаргу протягом одного місяця з моменту отримання відповіді, у випадках: 1) якщо, на його думку, надана інформація є неправильною або неповною; 2) якщо він не отримав відповіді протягом двох місяців від дати подання заяви або прийняття іншого рішення щодо його заяви. Заявник має право звернутися зі скаргою до адміністративного суду або адміністративної спірної комісії, яка буде розглядати його скаргу у порядку встановленому Законом про адміністративне провадження Литовської Республіки.

У 3 розділі Рішення «Про затвердження порядку надання екологічної інформації громадськості» визначає, яка екологічна інформація не підлягає загальному доступі:

1. екологічна інформацію, яка за законом є державною або службовою таємницею;
2. екологічна інформація порушує захищені законом інтереси держави і безпеки;
3. може негативно впливають на міжнародні відносини;
4. розкриття інформації, яка є комерційною (виробничою) таємницею відповідно до національного законодавства або законодавства Європейського Союзу, або конфіденційності статутних даних і даних платників податків;
5. негативно вплине на захист навколишнього середовища, до якого відноситься така інформація, наприклад, підриг рідкісних видів і спільнот, що охороняються законом, їхні середовища існування, регіони радарів і середовища існування;
6. негативно впливають на інтереси осіб, які добровільно надавали екологічну інформацію, для якої закони чи правила не накладають зобов'язання на надання такої інформації або загрожують їх безпеці тощо [3].

Литовські органи державної влади у межах своєї компетенції готують, розповсюджують і сприяють забезпеченню екологічною інформацією серед громадськості. Установи повинні докладати всіх можливих зусиль для того, щоб інформація про навколишнє середовище була публічно доступна через засоби масової інформації (веб-сайти, електронні бази даних).

У межах своєї компетенції установи публікують:

- 1) екологічні угоди, конвенції або угоди Європейського Союзу, національне законодавство та рішення муніципальних органів влади що стосуються навколишнього середовища;
- 2) екологічні стратегії, плани та програми, пов'язані з навколишнім середовищем;
- 3) звіти про хід виконання документів, зазначених у пунктах 1 та 2, а також опис процедури, коли установи готують та зберігають їх у електронній формі;

4) національні, регіональні та муніципальні звіти про стан довкілля (публікуються на регулярній основі кожні чотири роки), надаючи інформацію про якість навколишнього середовища та вплив на довкілля;

5) дані, отримані шляхом здійснення моніторингу стану навколишнього середовища та діяльності, які впливають або можуть впливати на навколишнє середовище;

б) рішення, які мають або можуть мати суттєвий вплив на екологічні угоди, або посилення на те, де таку інформацію можна застосовувати чи знайти;

7) документи з оцінки впливу на навколишнє середовище та оцінювання елементів навколишнього середовища, або посилення на те, де таку екологічну інформацію можна застосовувати чи знайти [3].

Вся екологічна інформація, якою володіють органи державної влади є безкоштовною. Однак, заявник повинен покривати тільки витрати на надання інформації (оплатити копіювання, публікацію тощо) у порядку, встановленому законами та іншими правовими актами.

Латвія. Питання доступу громадськості до екологічної інформації у Латвії регулюється Конституцією Латвійської Республіки, Законами Латвійської Республіки «Про охорону навколишнього середовища», «Про прозорість інформації» та іншими.

Відповідно до ст. 100 Основного Закону Латвійської Республіки – кожна людина має право на свободу вираження, яке включає в себе право вільно отримувати, зберігати і поширювати інформацію та висловлювати свої погляди, а у ст. 115 визначено, що держава захищає право кожного на життя в сприятливому середовищі, надаючи інформацію про стан навколишнього природного середовища та піклуючись про його збереження та поліпшення [4].

У ст. 1 Закону Латвійської Республіки «Про прозорість інформації» інформація означає повідомлення або набір повідомлень в будь-якій технічно можливій формі фіксації, зберігання або передачі [5].

Відповідно до ст. 1 Закону Латвійської Республіки «Про охорону навколишнього середовища» екологічна інформація – це інформація про:

а) стан навколишнього середовища, включаючи повітря і атмосферу, воду, ґрунт, глибину підземних зон, ландшафти, природу, включаючи водно-болотні угіддя, прибережні та морські райони, біорізноманіття та його компоненти, включаючи генетично модифіковані організми, та взаємодію цих компонентів навколишнього середовища;

б) фактори, що впливають на навколишнє середовище (наприклад, скидання хімічних речовин, енергії, запахів, шуму, радіації або відходів та інших скидів у навколишнє середовище);

в) заходи, включаючи документи з планування політики та інші плани, програми, екологічні угоди, законодавство та дії, які мають або можуть мати вплив на компоненти навколишнього середовища та екологічні детермінанти або спрямовані на захист навколишнього середовища, а також аналіз витрат та вигод та інші економічні аналізи та припущення, що використовуються стосовно цих заходів та заходів;

г) звіти та звіти про охорону навколишнього середовища, включаючи імплементацію екологічного законодавства;

д) стан здоров'я та безпеку осіб, умов життя та культурних об'єктів та споруд у тій мірі, в якій вони є або можуть бути зачеплені станом навколишнього середовища, факторами, що впливають на навколишнє середовище, або зазначених заходів [6].

Ст. 7 вище зазначеного закону закріплює публічні права громадян на екологічну інформацію. Відповідно до яких, громадськість має право отримувати екологічну інформацію від державних установ у письмовій, аудіозаписній, візуальній, електронній чи в іншій формі та бути поінформованими.

Заявник може отримати екологічну інформацію від органів державної влади або органів місцевого самоврядування, та їх посадових осіб.

Відповідно до ст. 10 Закону Латвійської Республіки «Про охорону навколишнього середовища» закріплює повноваження органів державної та муніципальної влади, зокрема:

Збирати та оновлювати екологічну інформацію, що знаходиться в їх розпорядженні;

Надавати громадськості інформацію про стан довкілля, що знаходиться в їх розпорядженні;

Призначати відповідального координатора чи посадову особу, яка забезпечить доступність громадськості до екологічної інформації та надаватиме заявнику необхідну допомогу в формулюванні чи роз'ясненні заяви;

Інформувати громадськість про свої права та можливості отримання інформації;

Створювати та оновлювати публічно доступні, вільні бази даних, що містять інформацію про стан довкілля або надавати таку інформацію іншим установам, які ведуть такі бази даних;

Встановлює систему обліку екологічної інформації, що знаходиться в її розпорядженні [6].

Основним органом, який здійснює екологічне інформування громадян є Державний екологічний, геологічний і метеорологічний центр Латвії. Він готує та публікує національний звіт про стан довкілля один раз на чотири роки, включаючи інформацію про якість довкілля, екологічне навантаження тощо. Також, слід зазначити, що вся екологічна інформація та звіти публікуються на сайті Міністерства охорони навколишнього природного середовища та регіонального розвитку Латвії.

Екологічна інформація надається в найкоротші терміни, але не пізніше 1 місяця з дня отримання запиту. З урахуванням обсягу та складності запитуваної інформації термін для надання відповіді може бути продовжений до 2 місяців про повідомляється заявника.

Екологічна інформація, яка міститься у базах даних органів державної та муніципальної влади надається безкоштовно. Якщо для відповіді потрібна обробка чи додаткова підготовка може стягуватись плата, розмір якої регулюється нормативно-правовими актами. Про це інформується заявник.

Інформація про стан довкілля повинна надаватись у тій формі чи форматі, яка зазначена у заяві, однак законодавець допускає змінення відповіді у 2 випадках: 1) запитувана інформація вже доступна у іншій формі чи форматі; 2) є вагома причина надання інформації у формі або форматі, про це заявник повинен бути письмово повідомлений [6].

Латвійське законодавство передбачає випадки обмеження на отримання екологічної інформації, якщо це зокрема стосується інформації про екологічні зони, розкриття яких може зашкодити охороні навколишнього середовища або загрожувати суспільній небезпеці тощо.

Висновки. Литовське та латвійське законодавство є досить чітким, повним та зручним для застосування громадянами. Окрім ратифікації Орхуської конвенції у цих двох державах є національне законодавство, яке чітко прописує процедуру отримання екологічної інформації.

Значним плюсом у доступності до екологічної інформації литовських громадян є створення законодавчих актів, які чітко регламентують процедуру отримання екологічної інформації. Таким нормативно-правовим актом у Литві є Рішення «Про затвердження порядку надання екологічної інформації громадськості». Даний нормативно-правовий акт є дієвим та досить легким у використанні литовськими громадянами.

Вся інформація про стан довкілля Латвії міститься на офіційному веб-сайті Міністерства охорони навколишнього природного середовища та регіонального розвитку Латвії. Процедура отримання екологічної інформації, строки та підстави відмови визначена Законом Латвійської Республіки «Про охорону навколишнього середовища». Ще однією великою перевагою є закріплена у законодавстві норма, яка зобов'язує органи

державної та муніципальної влади створювати електронні бази даних з вільним доступом громадян до екологічної інформації, яку вони повинні постійно оновлювати та доповнювати.

Законодавство цих двох балтійських країн у сфері доступу до екологічної інформації є прогресивним та сучасним. Однак, потрібно вдосконалювати електронний доступ громадян до екологічної інформації шляхом створення та ведення веб-сторінок з даними про стан довкілля, рівень забруднення, звіти органів державної влади тощо. Адже світ інформаційних технологій не стоїть на місці, а тому потрібно вдосконалюватись разом з ними, щоб не бути пережитком радянського періоду, а також для того, щоб громадяни мали змогу за допомогою комп'ютерних, телекомунікаційних технологій отримувати цікаву інформацію та брати участь у прийнятті рішень, що стосуються навколишнього природного середовища.

Список використаних джерел

1. Конституція Литовської Республіки від 25 жовтня 1992 р. URL: http://lib.rada.gov.ua/LibRada/static/LIBRARY/catalog/law/lit_konst1.ht
2. Законі Литовської Республіки «Про охорону навколишнього середовища» від 21 січня 1992 р. URL: <https://likumi.lv/ta/tema/transports-un-sakari>
3. Рішення «Про затвердження порядку надання екологічної інформації громадськості» від 22 жовтня 1999 р. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalActEditions/TAR.E2780B68DE62>
4. Конституція Латвійської Республіки від 04.05.1990 р. URL: <https://likumi.lv/doc.php?id=57980>
5. Закону Латвійської Республіки «Про прозорість інформації» від 29 жовтня 1998 р. URL: <https://likumi.lv/doc.php?id=50601>
6. Закон Латвійської Республіки «Про охорону навколишнього середовища» від 15 листопада 2006 р. URL: <https://likumi.lv/doc.php?id=147917>

КОНСТИТУЦІЙНА ЕКОЛОГІЧНА ДЕРЖАВА

Костицький В.В., професор, доктор юридичних наук, академік Національної академії правових наук України, Заслужений юрист України, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка; **Костицька І.О.**, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, зав. сектором Інституту законодавства Верховної Ради України

Kostytsky V., Kostytska I. CONSTITUTIONAL ENVIRONMENTAL STATE

Prof. V. Kostytsky, LLD, academician of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Honored Lawyer of Ukraine, professor of the Taras Shevchenko National University of Kyiv; **I. Kostytska**, Candidate of Juridical Sciences, senior researcher, head of the sector of the Institute of Legislation of Verkhovna Rada of Ukraine (Ukrainian parliament)

***Анотація:** У статті автори розглядають проблеми глобалізації, появу нових викликів, які змушена вирішувати сучасна держава, говорять про необхідність партнерства держави і громадянського суспільства у вирішенні екологічних проблем, обґрунтовують необхідність внесення змін у статтю 1 Конституції України та визначення Української держави як екологічної, подають ознаки такої держави.*

***Ключові слова:** громадянське суспільство, система представництва, право, праворозуміння, правова держава.*

***Abstract:** The authors analyze the globalization issues, emergence of new challenges the modern state has to deal with, discuss the necessity of the partnership between the state and the civil society in solving environmental problems, supports the necessity of amending article 1 of the Constitution of Ukraine to define Ukraine as an environmental state and list the features of such state.*

***Key words:** civil society, system of representation, law, understanding of law, rule of law.*

Врахування сучасних особливостей взаємодії суспільства і природи, обумовлених насуванням глобальної екологічної кризи, вимагає розглядати питання про соціальну і правову природу сучасної держави для України, врахування таких важливих у загальному